

Tieto spomienky síce nepochádzajú z nášho mesta, ani od Prievidžana, no Prievidza sa v nich uvádza. A udalosti spred 185 rokov, o ktorých sa píše, sa dotýkali aj života našich predkov. Ved' čítajme.

Smutný rok 1831

Na začiatok ešte pripomenieme, že zápisky boli písané v jazyku používanom v prvej štvrtine 19. storočia na území Liptova. Sú spomienkami Jozefa Gabrieňa (podľa vlastného podpisu Gabrjenya), písané podľa všetkého v roku 1887. Dokument sa v texte spomína pod názvom *Diarium* a pokrýva obdobie medzi rokmi 1810 až 1887. Pre lepšiu zrozumiteľnosť sme ho prepísali do nášho súčasného jazyka. No niektoré zaujímavé slová sme ponechali a zachovali sme aj vetnú skladbu.

„Rok 1830 bol tak neúrodný, akého nebolo snáď od času egyptského faraóna. Pre neúrodu z roku 1830 taký hlad a nedostatok bol v krajine, že za peniaze *ľudja* nemali kde *zbožja* a chleba kúpiť. Tohto očitým svedkom som bol, že z *Prjewidze* mikulášski kupci prázdni s vozmi sa takmer s plačom navrátili, keď nemohli za peniaze obilie kúpiť. Rok 1831 bol úrodný, ale Bohu žiaľ, spočiatku krásnu požehnanú žatvu zvrhla predtým nikdy neslýchaná Cholera, to jest Mor, takže za dva *tižne* sa rozmáhal a tak surovo panoval, že každodenne 23 aj 25 ľudí zomrelo...

Pod týmto časom na mestské *Conto* stolár a pilčík truhly robili, a komu bolo treba, si po hotovú truhlu *prišjeu* a bez platenia vzal. Aj to pamätné je, že na cintoríne také jamy kopané boli, čo na moje *widenja* do jednej 21 mŕtvych položili, a to tak, že na spodok sedem, na tie sedem a ešte na tie tretiu vrstvu sedem, takže, a tak spolu 21 ľudí – bez všetkých *Ceremonii* náboženských i bez akéhokoľvek zvonenia.

Nemoc a choroba tejto Cholery začala sa dávením a vracaním, očernením tela a lámaním neznesiteľným údom; v tej nemoci niekto trpel celý deň a potom zomrel, niektorý deň a aj noc a niektorý len zo pár hodín a bol hotový; na tento čas tak nebol istý svojho života *člowek*, že ráno išiel do poľa s kosou zdravý, popoludní ho už z poľa viedli alebo *weszly* domov.

To ešte zo skúsenosti poznamenať sluší, že by snáď (cholera – pozn. redakcie) nebola toľko umorila, keby sa boli ľudia jedni od druhých *hajili*;

ale spočiatku, ako sa bola najprv zjavila, na *ulicjach* postávali a ani príchod do mesta, ani východ z mesta nebol strážený a pri každej ulici bude *warta* stála. Ale keď *apatekar* na Cholera zomrel, ktorý peniaze len oblokom zvonka podaté do varechy naplnenej octom odberal, potom jeden druhého lepšie opatrovali.

Na začiatku som už povedal, že tento 1831 rok bol úrodný a pozhnaný, a tak 1832 roku nebol hlad *žjaden* a nič prírodného sa nestalo a úrody nás tiež nesklamali, dobré boli.“

Tolko spomienky očitého svedka. Ako sa cholera k nám dostala? Vedci predpokladajú, že v roku 1831 sa cholera do Európy dostala z Indie. Úplne konkrétne bola cholera do Európy zavlečená v roku 1830 ruskými vojakmi, vyslanými z Perzie do Poľska, ktorí mali potlačiť povstanie poľských šľachticov proti cárskemu Rusku. V Európe sa rozšírila natoľko, že spôsobila pandémiu, jednu z najhorších v 19. storočí.

Z obce Jalovec pri Prievidzi sa zachovala jedna povesť, práve z tohto obdobia. Jeden obyvateľ sa nakazil. Príznakom cholery je časté preháňanie. Ako tak išiel cestou z domu, musel si „odskočiť“ do kríkov. Tam učupený si zrazu vypočul rozhovor. Rozprávali sa dve smrtky, ktoré prechádzali s kosou na pleci z jednej dediny do druhej. Prvá druhej hovorí:

Keby ľudia vedeli, od čoho by nemreli. Varili by bobovník, to je od cholery pomocník.

Keď prešli, rýchlo si natiahol nohavice a bežal domov. Navarili bobovníka (ľudový názov Ľubovníka bodkovaného), a tak sa skončila epidémia cholery v obci Jalovec.

A aký priebeh mala cholera v roku 1831 v Prievidzi a v jej okolí? V samotnej Prievidzi, podľa lekárskej štatistiky, ochorelo 289 ľudí, z ktorých sa 113 vyliečilo a 176 zomrelo. Vo Veľkej Lehôtke cholere podľahlo 15 obyvateľov obce, v Malej Lehôtke dvaja. Hradcu sa epidémia, akoby zázrakom, vyhla. Nikto tam neochorel ani nezomrel. A v Necpaloch nad Nitrou dvaja ľudia ochoreniu podľahli.

Erik Kližan (1977)

Pramene a literatúra:

DIARIUM Jozefa Gabrieňa, 1887 (?), rukopis v archíve rodiny Blahovej v Žiline.

NAGY, József: A cholera Nyitra megyében 1831-től 1874-ig. Nyitra, 1876, 122 s.

<http://tech.sme.sk/c/6738552/odhalili-tajomstvo-cholery-v-londyne.html#ixzz45HSRO2IX>

http://www.academia.edu/7465228/LI%C5%A0KA_Anton._Cholero%C3%A1_epid%C3%A9mia_z_roku_1831_a_jej_priebeh_v_Pre%C5%A1ovskej_eparchii._Pre%C5%A1ov_GTF_PU_v_Pre%C5%A1ove_2012._163_s._ISBN_978-80-555-0691-3

Archív autora.